

Дата: 29.12.2022

Урок № 29

Тема: Автобіографічна основа, сповідальність кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна». Історія написання кіноповісті.

Мета: (формувані компетентності): предметні: уміння аналізувати зміст «Зачарованої Десни», художньо-стильові особливості твору; оперувати поняттями «кіноповість», «автобіографічний твір», «автобіографія», «символізм», «соціалістичний реалізм»; вказувати на риси автобіографічності в кіноповісті; пояснювати особливості композиції, роль пейзажу; ключові: навички пізнавальної діяльності, критичне мислення та вміння оцінювати культурно-мистецькі явища; комунікативну: вміння працювати в колективі, навички спілкування та толерантне ставлення до думок інших; інформаційну: вміння знаходити й систематизувати інформацію з різних джерел для виконання навчальних завдань; загальнокультурну: прагнення до літературної освіти, виховання почуття патріотизму, пошани до митців європейського рівня.

Матеріали до уроку:

Батьківщина — це місце, де людина народилася, де промовила перше слово, зробила перший крок. І куди б не закинула її доля, їй неодмінно світитиме далеким вогником, сповитим щемним і невситимим спогадом, отой найперший Берез Дитинства.

Особливо боляче буває в чужому краї, коли немає змоги повернутися на Батьківщину. Туга за рідним краєм робить життя на чужині нестерпним.

Довженко теж вигнанець з України. Йому не судилося жити і працювати серед рідних людей і на рідній землі. Пересвідчуємося у цьому, зокрема, коли читаємо один із щоденникових записів

О. Довженка, опублікованих нещодавно: «Пишу, розлучений із на-родом моїм, з матір'ю, з усім, з батьковою могилою, з усім-усім, що любив на світі більш над усе, чому служив, чому радувався. Я ніби навіщував собі недолю в творах. Прощай, Україно. Прощай, рідна, дорога моя земле-мати. Я скоро помру. Умираючи, попрошу вирізати з грудей моїх серце і хоч його одвезти і десь закопати на твоєму лані під твоїм небом. Прийми його. Воно тобі весь вік молилось, не проклинаючи ні однієї з чужих земель». (1.04.1946)

Через усе життя проніс він гарячу любов до краю, де народився, до чарівної річки Десни.

Перед нами два портрети: маленького Сашка Довженка і Олександра Петровича. Розгляньте їх і поясніть слова письменника: «Рисую я не в зеркало обачно, а в душу».

Внутрішній світ О. Довженка дуже багатогранний, що виявилось в малюнках, фільмах, сценаріях, прозі, публіцистиці, листуванні.

Тільки земля України, зрошена кров'ю і потом своїх синів і дочок, могла явити світу такого генія.

«І це міг народ, якого душили поміщики і царі, такого могутнього народити! І це міг вічно замріяний лісостеп такого пружного до звершення дій найтрудніших, завжди поспішаючого, гарячого появити!» — писав П. Тичина.

Сьогодні ми розглянемо автобіографічний твір «Зачарована Десна», у якому тісно переплелись два персонажі: малий Сашко й дорослий митець.

Щоб зрозуміти душу дорослої людини, треба заглянути в чарівний світ її дитинства.

Словникова робота

Автобіографія — це опис свого життя.

Символізм — це алегоричне вираження якого-небудь поняття, ідеї, почуття через літературний твір.

Соціалістичний реалізм — це творчий метод, що склався на початку ХХ ст., як відображення процесів розвитку художньої культури в добу соціалістичних революцій, як вираження відповідно усвідомленої концепції світу і людини.

В соцреалізмі вбачали «естетичне вираження соціалістично усвідомленої концепції світу й людини, зумовленою епохою боротьби за встановлення й творення соціалістичного суспільства», тому він був єдиним офіційно дозволеним у Радянському Союзі «творчим методом» літератури і мистецтва.

Автобіографічний твір — літературний жанр: опис власного життєвого шляху на основі спогадів.

Кіноповість — жанр художнього твору, що поєднує ознаки кіно (фрагментарність і динамізм оповіді, багатство асоціативних моментів і зорових вражень, монументальність образів і повісті (*епічність і психологізм, метафоричність і потяг до гіперболи, широкі пейзажні картини та авторські відступи*),

«*Зачарована Десна*» — гімн землі і людям, які зростили і виховали, навчили працювати, любити прекрасне, ненавидіти потворне.

Задум написати цю повість виник ще в роки Великої Вітчизняної війни. Твір писався понад 14 років. Перший запис — фрагмент до кіноповісті з'являється у фронтовому щоденнику Олександра Довженка 5.04.1942 р.

«А вчора, пишучи спогади про дитинство, про хату, про діда, про сінокіс, один собі у маленькій кімнаточці сміявся і плакав. Боже мій, скільки ж прекрасного і дорогого було в моєму житті, що ніколи-ніколи вже не повернеться».

Робота продовжувалася з перервами, і, нарешті,— остаточне редагування і дата: 1942-1955 рр.

Так за рік до смерті, ніби лаштуючись у далеку дорогу, Довженко склав прощальну осанну рідній річці, проголошував чисті, мов сльози, слова, що завжди хвилюють і роблять нас, читачів його, кращими, людянішими; змушують замислитись, пройнятись урочистістю, бо ми торкаємося великої таїни письменника — пізнаємо секрет його творчої сили, відчуваємо далеку мить його народження як митця.

Кого не схвилюють рядки кіноповісті:

«Благословенна будь, моя незаймана дівице Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав, почував себе невичерпно багатим і щедрим. Так багато дала ти мені подарунків на все життя.

Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казання старих про давнину,

що лічив у тобі зорі на перекинутому небі, досі, дивлячись часом униз, не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах».

«Зачарована Десна» — це твір глибоко філософський, він не тільки про дитинство автора.

Відтворюючи події своїх дитячих років, Довженко розв'язує важливу проблему — проблему формування людини взагалі, її характеру, поглядів на життя. Своім твором Олександр Довженко ще раз доводить, що дитинство — найщасливіша і водночас найвиришальніша пора в житті кожного.

Тож давайте спробуємо з'ясувати, що, за кіноповістю, є визначальним у формуванні людини як особистості.

З першої сторінки з'являється оповідач, який виступає у двох іпостасях: як автор і як герой твору — малий Сашко. Відповідно, і розповідь має двоплановий характер:

- 1 план — своєрідне відтворення світу в дитячій свідомості;
- 2 план — філософські роздуми зрілої людини-митця про суть людського буття, роль дитинства у формуванні особистості.

У цих роздумах і виявляється особа автора філософа-публіциста. Звідси і двоплановість характеру митця і письменника — Довженка. Твір не має чіткого сюжету з послідовним розвитком подій — сюжет двоплановий: основна сюжетна лінія — це ніби окремі новели (дитинство Сашко, його враження, сцени захоплення навколишнім світом), другий план — ліричні відступи зрілого майстра слова (філософське осмислення художньої творчості, краси людської праці, природи й людини).

1. Як у «Зачарованій Десні» розв'язується проблема природи і людини? Зачитайте уривки з кіноповісті, де описано красу Десни, городу, сіножаті. (Мати, що все саджала; мисливець Тихін, що ніколи не стріляв. Сашко — спостережливий, наділений відчуттям прекрасного: «огірки цвітуть», знав рослини, їх запах, смак. Любив природу. Коли став дорослим, посадив сад, квітник, розвів оранжерею, пасіку)

Недаремно автор назвав зачарованою Десну. Довженко не лише відтворює красу, а й утверджує взаємозв'язок людини і природи як необхідну умову духовності.

2. Та не тільки природа творила Довженка як митця. Хто з дитинства прищеплював йому любов до краси і праці? Як у кіноповісті розв'язується проблема виховання працею? (Образи батька, матері, діда Семена, дядька Самійла, улюблена музика — «клепання коси» — музика праці. «Соромно відпочивати там, де працюють люди». Сашко носив дрова до куреня, розводив вогонь, чистив картоплю. Хлопець засвоїв уроки людяності та доброти)

3. Чого ще навчила Олександра Довженка його сім'я? (Батько поважає талановитих людей, безкорисливо рятує людей. Мати вчила ніжності. Дід Семен вчив мудрості і доброти, був гарним оповідачем)

4. То яку ж роль, на думку автора, відіграє у вихованні дитини сім'я, оточення? (Творила митця не лише тиха, лагідна голуба Десна. А ще його формували як творця рідні батько і мати, і дід Семен, прадід Тарас і весь могутній довженківський рід)

5. Що взяв хлопець з дитинства в далеку мандрівку життя? (Любов до землі рідного краю, його людей; навчився трудитися, поважати людей праці, старших;

розуміти і цінувати прекрасне, творити добро. Завдяки чарівній Десні і рідним людям «не втрачав щастя бачити зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах»)

Тема: сповнена радощів і смутку щира сповідь письменника про своє дитинство, про кровний зв'язок з народом і рідною землею.

Ідея: заклик любити життя, цінувати і берегти те прекрасне, що робить людину духовно багатою і щасливою. Не забувати, якого ти кореня і що дав тобі твій народ та батьки, бути гідним сином їх.

Отже, патріотизм, любов і повага до батьків, виховання працею, збереження миру на землі, охорона природи — вічні проблеми. Олександр Довженко розв'язує їх з позиції добра, правди, людяності.

Максим Рильський назвав «Зачаровану Десну» задушевною ліричною оповіддю, по вінця напоєною любов'ю до рідного краю, до трудового народу, до України з її великим, але скорботним минулим і з її «великим і радісним майбутнім».

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника. Знати зміст кіноповісті «Зачарована Десна», написати цитатну характеристику Сашкові.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.